

СКАНСЕНИ УКРАЇНИ: ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНЕ ЗНАЧЕННЯ

Поданий аналіз географії та сучасного значення скансенів України в сфері туризму та рекреації. Розглядається процес залучення скансенів до створення національного туристичного продукту.

Ключові слова: скансенс, національний туристичний продукт.

Представлен анализ географии и современного значения скансенов Украины в сфере туризма и рекреации. Рассматривается процесс привлечения скансенов к созданию национального туристического продукта.

Ключевые слова: скансенс, национальный туристический продукт.

The analysis of geography and modern values of the skansens of Ukraine in tourism and recreation is given. The process of inclusion of the skansens to creation a national touristic product is described.

Key words: skansens, national touristic product.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетних напрямів розвитку туризму в Україні, на нашу думку, неодмінно повинен стати музейний туризм, в основі якого використання музеїв-скансенів. Питання розвитку мережі скансенів та підвищення їх привабливості на національному та міжнародному рівнях є особливо важливим на сучасному етапі становлення туристичної галузі країни.

Актуальність дослідження обумовлюється сучасною значущістю залучення скансенів до сфери туризму та рекреації України, оскільки вони впливають на формування туристичної привабливості як країни в цілому, так і окремих її регіонів, а екскурсійні послуги, котрі надаються музеями цього типу, користуються популярністю як серед вітчизняних, так і серед іноземних туристів.

Аналіз попередніх досліджень показав, що питання скансенів України висвітлене не в повному обсязі. Чимало праць (Я.Байрак, О.Бойко, В.Вечерського, З.Гудченка, А.Данилюка, І.Красовського, Л.Прибєги, Г.Скрипника, В.Шмельова), що присвячені українським музеям просто неба, акцентують увагу на історії та засадах створення цих музеїв, особливостях формування їх експозиції. Натомість, проблема включення скансенів України до екскурсійно-туристичного руху, розгляд скансенів як об'єктів туристсько-рекреаційної діяльності вимагає подальшого опрацювання та вивчення. У зв'язку з цим основна мета нашого дослідження полягала в аналізі особливостей географії та сучасного значення скансенів України для туристсько-рекреаційної діяльності, а основні завдання, що були поставлені перед нами, стосуються характеристики скансенів України як в географічному аспекті, так і з точки зору створення туристичного продукту.

Виклад основного матеріалу. Історія скансенів розпочалася із першого у світі музею під відкритим небом, що був створений у 1891 р. на

острові Юргорден у Стокгольмі (Швеція), який власне і отримав назву «Скансен» (шведською «Scansen») [3].

В перекладі зі шведської «скансен» означає місцевість, зриту окопами, яка і була пристосована для облаштування першого музею просто неба [1]. За іншими джерелами, назва музею пов'язана зі старою фортецею, що була розташована неподалік, а фортеця по-шведськи – skans [4]. Згодом назва «Скансен» із власної переросла у загальну і цим терміном почали називати усі музеї просто неба. І вже у сучасному розумінні термін «скансен» означає архітектурно-етнографічний музей просто неба.

В Україні музеї-скансени займають невелику нішу серед музейних закладів нашої країни – всього 3% від загальної кількості музеїв країни (рис. 1).

Рис. 1. Частка скансенів серед музейних закладів України

Сьогодні Україна представлена чотирнадцятьма великими скансенами (рис. 2).

Серед них: Державний музей народної архітектури та побуту України НАН України в селі Пирогове Київської області – єдиний національний скансен на теренах України; Львівський музей народної архітектури та побуту «Шевченківський Гай», Переяслав-Хмельницький музей народної архітектури та побуту мають статус регіональних, а решта – обласні.

Крім того, в Україні створено 5 історико-культурних комплексів – так званих архітектурних комплексів скансенівського типу (рис. 3). Від класичних скансенів вони відрізняються тим, що в їх експозиції репрезентовані пам'ятки архітектури не автентичні, а побудовані вже за зразками давніх споруд [3]. В мережі скансенів України помітні значні диспропорції. Більшість музеїв-скансенів розташовуються у західних областях, дещо менше – у центральних регіонах країни, в східних областях скансени представлені поодинокі, а на півдні – взагалі відсутні.

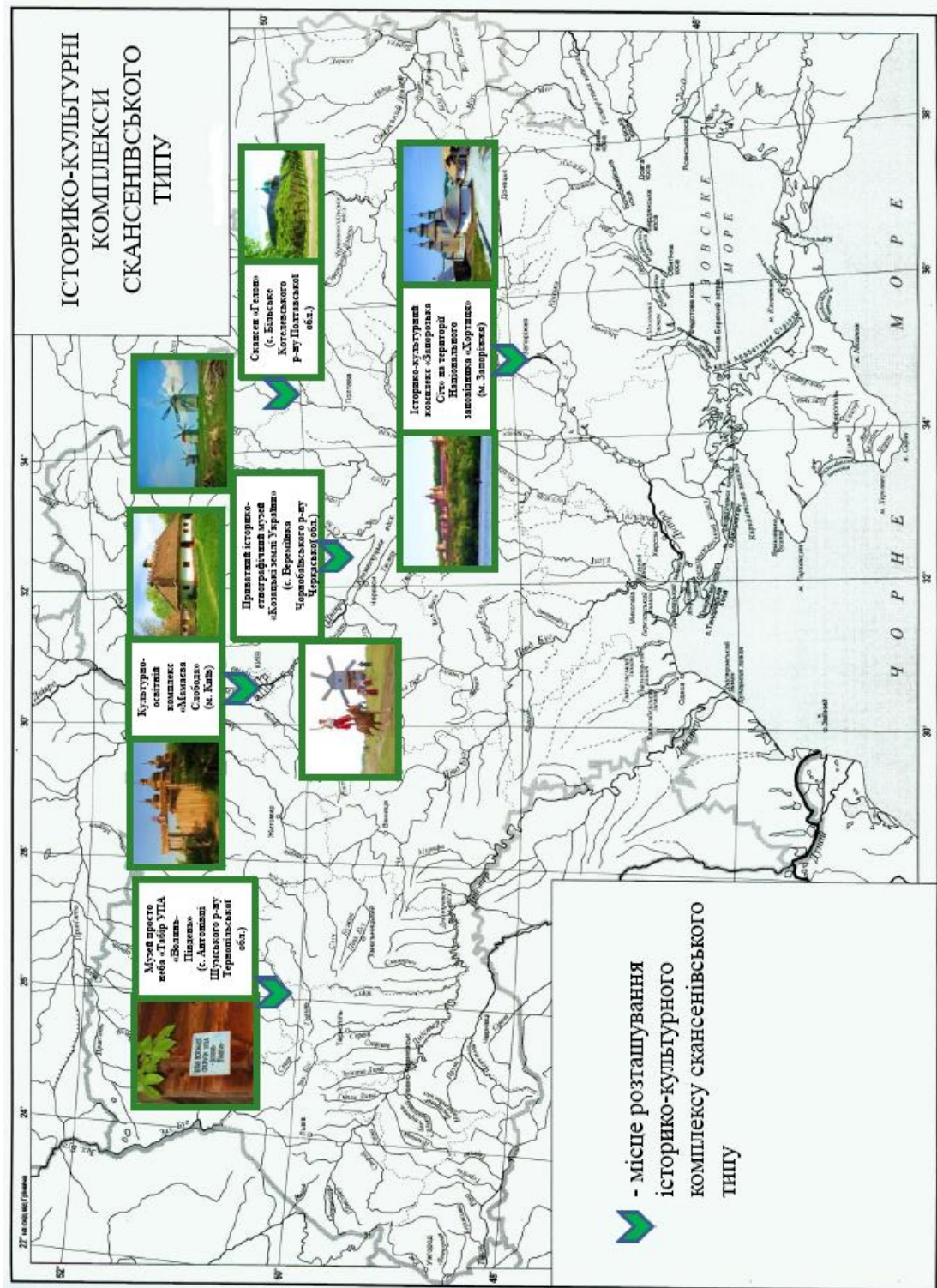

Рис.3. Історико-культурні комплекси скансенівського типу

Зокрема, у Київській області створено Державний музей народної архітектури та побуту України НАН України, Переяслав-Хмельницьким музей народної архітектури та побуту, культурно-освітній комплекс «Мамаєва Слобода». Така концентрація музеїв-скансенів пояснюється одним із принципів організації музеїв цього типу, а саме розташуванням у безпосередній близькості до великих міст, а в нашому випадку – до столиці Київ, задля активного екскурсійного використання. Важливою

умовою у створенні скансенів є максимальне наближення до природного середовища. У зв'язку з цим Закарпатський музей народної архітектури та побуту, Музей архітектури і побуту «Старе село» і були розміщені саме в Закарпатській області, а Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття, Музей гуцульської культури просто неба Національного природного парку «Гуцульщина» – в Івано-Франківській області з метою найповнішого висвітлення багатой культурної спадщини Закарпаття та Галичини на основі особливого природного ландшафту, відмінного від інших регіонів країни. Скансени суттєво відрізняються від традиційних музейних закладів – це не просто експонати на полицях, тут відчувається зв'язок з природою, з часом, з культурним надбанням народу [2]. Скансени характеризуються значно більшими можливостями збереження і демонстрації об'єктів культурної спадщини, що дозволяють показувати їх комплексно і всебічно, в єдності з історичним і ландшафтним оточенням. Скансени України представляють собою специфічний туристсько-рекреаційний ресурс в сфері музейного туризму, привабливість якого обумовлюється не тільки унікальністю пам'яток культури та архітектури, а й наявністю видовищного елемента – свят, змагань, обрядів, виставок, ярмарків, фестивалів. В цьому плані важливою є й анімаційна складова скансенів, коли наживо демонструються особливості традиційних ремесл певних регіонів, наприклад, гончарство, ковальство, мірошництво, пасічництво, теслярство та інші. Таким чином, особливостями скансенів як важливого туристсько-рекреаційного ресурсу є: інноваційність, комплексність, нерозривний зв'язок з природною компонентою, наявність видовищного елемента, анімаційність програм.

Українські скансени на сьогоднішній день беруть участь у створенні національного туристичного продукту в сфері екскурсійного та подієвого туризму. Так, наприклад, Державний музей народної архітектури та побуту України в селі Пирогове Київської області є славнозвісним осередком фестивального туризму. На його території проводяться найрізноманітніші свята, зокрема релігійні: Різдво, Водохреща, Масляниця, Великдень, Зелена неділя, Івана Купала; ярмарка-виставка «Українське село запрошує». Великий внесок у формування фестивального туристичного продукту роблять Львівський музей народної архітектури та побуту «Шевченківський Гай», де проводяться такі свята й фестивалі, як: Свято матері, День міста, Спалах різдвяної зірки, Великодня гаївка, фестивалі «Співоче поле» і «Казка у гаю»; а також Сарненський історико-етнографічний музей, де щовесни проводяться свята народної творчості, обряд водіння Куста – традиційне свято для поліського регіону [3].

Особливо важливим для створення екскурсійного турпродукту є Музей історії сільського господарства Волині в селі Рокині поблизу Луцька. Цей музей є унікальним на теренах України, оскільки це єдиний «живий» скансен. Працівники цього музею живуть на його території, ведуть господарство, зберігаючи усі традиції, і таким чином надають можливість відвідувачам побачити усі особливості культури та

господарства цього регіону на власні очі у будь-який час. Українські скансени мають перспективи стати засобом внутрішньої мобілізації туристсько-рекреаційної діяльності, зокрема шляхом підвищення екскурсійно-туристичного руху. Так, найбільш відвідуваним є Державний музей народної архітектури та побуту України в селі Пирогове Київської області, який щорічно приймає в середньому 250 тис. відвідувачів (для порівняння: відвідуваність усіх музеїв природничого профілю, яких в Україні представлено 5, за рік складає 253 тис. осіб [5]). Скансени України повинні розглядатися як осередки культури і являти собою відправну точку для знайомства туриста з нашою країною. Просування цих музеїв як туристичних об'єктів являє собою важливу стратегічну задачу, зокрема і в рамках проведення в Україні чемпіонату Євро-2012. Скансени України в контексті Євро-2012 мають унікальні можливості познайомити туристів з місцевою культурою і надати їм комфортні умови для відпочинку. Відтак, активна підготовка до Євро-2012 ведеться у Державному музеї народної архітектури та побуту України, який є найбільшим скансеном у Європі, а отже обов'язково викличе інтерес туристів, особливо європейських. Скансен планується дещо переобладнати, а також надати йому статус «живого», роблячи акцент на анімаційному елементі. Протягом чемпіонату у скансені відбудеться близько 15 етнофестивалів [6]. Головний контекст розважальної програми – традиції і багата етнокультурна спадщина України. Крім того, планується проведення наймасштабнішого краєзнавчого фестивалю «Switch on Ukraine in One Day», основна ідея якого – привернення уваги до багатства української культури шляхом об'єднання народної творчості та звичаїв різних регіонів України, завдяки унікальній місцевості музею [7]. Отже, покликанням скансенів України як своєї бази туристсько-рекреаційних ресурсів є посилення привабливості об'єктів національної культури, історії та архітектури, що дозволило б туристам отримати естетичну насолоду, інформаційну та емоційну насиченість, і, безперечно, комфортність умов для відпочинку.

Висновки. Скансени України – це архітектурно-етнографічні музеї просто неба, що віддзеркалюють багатовіковий досвід історичного розвитку українського народу, репрезентують його духовну культуру. Скансени представляють інноваційний тип музеїв, метою якого є відтворення традиційних форм народного життя у різних його сферах. Характер експозиції та розміри територій скансенів дають можливість наявності видовищного елемента – народних ярмарок, святкувань, фестивалів. Тому музеї-скансени як хранителі національних традицій повинні стати об'єктами туристичного вивчення та активного залучення в туристсько-рекреаційну діяльність з метою популяризації народної культури, осередків духовного відродження глибинних традицій українського народу.

1. *Афанасьєв О.С., Бурлака С. В., Маркіна Ю.М.* Скансени України як важливий туристичний ресурс // Туристична індустрія: сучасний стан та пріоритети розвитку: Матеріали IV

- Міжнародної науково-практичної конференції - Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. - с.80-84.
2. Данилюк А. Г. Українські скансени. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006. – 104 с.
 3. Кадчанівський Д. Музеї під відкритим небом як об'єкти туризму в Україні// Географія. Економіка. Екологія. Туризм: Вип. 3 – К., 2009,- с. 59 – 73.
 4. Курпан А. Скансен - час зупинився, а життя триває // Карпати. Туризм. Відпочинок. – № 2 (26), лютий 2008. – с. 54-60.
 5. <http://www.ukrstat.gov.ua/>Веб-сторінка Державного комітету статистики України.
 6. <http://ukraine2012.gov.ua/>Веб-сторінка Інформаційного центру України до Євро-2012.
 7. <http://pirogovo2012.ukrguide.org/>Веб-сторінка фестивалю "Switch on Ukraine in One Day".